

Anton Vratuša | Svet Miška Kranjca

Kapitanovi«, deseta Kranjčeva knjiga, tekst skoraj štiristotih strani, naj bi bili zrcalo prekmurskega kmeta, njega sicer tako vsakdanjega, a vendar tako prepletenega in zapletenega, da ne rečem strastnega življenja in izživljanja. Prekmurskega kmeta, postavljenega v ravninsko vas Gradico, kjer »ljudje žive od zelja, repe in krompirja ter koruznega kruha«...

Beg varanega zeta, izživljanje slamnate vdove, propad nekdanj močne Kapitanove hiše, nenasitna grabežljivost soseda Dominka, agrarna reforma in pojav novih gospodarjev v vasi (»lačni Miholovi«), nezakonski otroci, poskus sprave med zakoncema Ivanom in Agato, poskus živeti življenje, vredno življenja — usoda grbave nezakonske Kristine in nezakonskega Števeka, sinu iste matere Agate, trenje okoli zemlje in za zemljo: to je dalo snovi za preko petindvajset let raztegnjeno poročilo o predvojni in povojni Kranjčevi prekmurski ravninski vasi. Ob toliki časovni razliki raziskovanja včasih nepomembnih malenkosti človeka skoraj utruja večno opisovanje menjavanja letnih časov.

Že v začetku zvemo, da je bilo »vse skupaj samo velika pomota: on in Agata nista spadala drug k drugemu«. — Že v prvi polovici se nam napoveduje konec: »Če Ivan samo še enkrat odide zdoma, tedaj bo Agata padla z domom vred«. Še jasneje pa ga občutimo ob smrti drugega Ivanovega otroka; Agata ne bo vzdržala teže, ki se je sesula na njo: »Usoda je legla na njo in na njen dom. Zdaj je vedela, da je obsojena v propast«. — Vendar pa se pokaže tu in tam še možnost izhoda, dokler se v nesorazmerni naglici Kapitanovo ne zruši. Človek bi pričakoval, da se bo izpolnil tudi tolikokrat napovedani propad Dominkovih, da se bo Agata vsaj na starost pomirila z življenjem, kakor pred njo vsi Kranjčevi sicer ognjevit mladostniki; a Dominko ni le ostal; nasprotno: s strastjo starega pajka je trdno sel na Kapitanovo in prel dalje — novemu času in novim ljudem nakljub. Ivan Raj se sicer vrne, z denarjem se vrne — in se pomiri z že ovdovelo Kristino, zavoljo katere je nekoč pobegnil; Agata pa tako rekoč ugrabi življenje Števeku in zbeži z njim — da bi se izognila srečanju z Ivanom. Človek ne ve, je li to ljubosumnost na edino, kar ji je ostalo na starost, ali je to morda maščevanje — nad vsem; da ne rečem blaznost.

In kdo je prav za prav ta Aga? — Živahno dekle je bila nekoč, ne odurna in moškimi ne ravno nenaklonjena. Pa se je maščevala nad vsem: možu je dala dva nezakonska otroka, se ljubila s hlapci, sejmarji in celo s starim Dominkom. Maščevala se je nad telesom in ga predala cesti, na razpolago kaj redki demonski sli v preprosti ženski, kakršna je Agata v bistvu tudi bila. Maščevala se je nad otroki, nad zemljo, nad hišo in nad Kapitanovimi — nad vsemi in za vse. Maščevala se je nad starostno zaljubljenostjo starega Dominka, in iskala življenje po semnjih pri sejmarjih. S tem je le pospešila Dominkovo odločitev: streha se ji

je zrušila nad glavo. S sarkastičnim nasmehom in v sovraštvu do vsega si je podpisala usodo: raje v družbo Manki Čehovi, kakor pa kompromis. Za Števekovo trpljenje ji je ostal le še nasmeh, le zadovoljen nasmeh:...

Ob prebiranju »Kapitanovih«, jubilejne Kranjčeve knjige, se človek tudi nehote spomni njegove krajše povesti iz prvih let, povesti o sreči Kati Kustecove (»Sreča na vasi«). Zakaj? Vsiljuje se mu misel, da ima Kati Kustecova in njeno okolje mnogo skupnega s Kapitanovimi, pred vsem z Ago. Obema sta ušla moža; obe sta prisluhnili pesmi ceste: Kati je odšla v Francijo, da bi kaj prislužila, pa je utonila v svetu; Aga pa je mislila najti svojo srečo na cesti — v pesmi Čehove Manke. Obe, Kati in Aga, sta »udarjeni« — vsaka zase in na svoj način (v tem je ravno vsa razlika med njima). O Kati to dejstvo pisatelj sam poudarja, ko pravi: »Rekli so tudi, da je malce prismojena«. Ago, to čudovito prizorišče boja med razumom in čudno demonično čutnostjo, pa označuje kot tako pisateljeva bodisi posredna, bodisi neposredna karakterizacija. — Ugotoviti pa moremo tudi, da si je bil pisatelj nekdanj s Kati mnogo bolj na jasnem kot pa z Ago, ki ji dodaje vsak čas in ob vsaki priliki novih momentov in novih, prej niti omenjenih potez. Naj bo človek v svoji notranjosti še tako razdvojen, o čemer nas hoče pisatelj pri Agi prepričati, vendar pa smemo od njega pričakovati vsaj utrinek nekega »življenskega stila« — kar pri Agi zaman iščemo: zaletava se iz skrajnosti v skrajnost in si zatrjuje neoporečnost svoje življenjske poti — toda kaj, ko si sama ne verjame, ko ji ne verjame niti pisatelj niti bralec.

Katin oče je — rekel bi — peto kolo pri hiši; glavno besedo imajo ženske. To razmerje doma nazorno prikazujejo besede Barinega moža novemu zet: »Priatelj, ti poslušaj samo naju s starim... Kar midva rečeva, to je res, kar pa drugi sklenejo, to obvelja«. — Nič bolje ni s starim Kapitanom. Pisatelj sam ga takole označuje: »Ni bil več človek, ki bi naravnost in odločujoče posegal v življenje, da bi ga urejal... Stal je ob strani... Vse kar je zmogel, so bile samo rahle opombe, rahel opomin.«

Še več: oba, Katin oče in stari Kapitanov, sta čuda naklonjena zetom — menda zato, ker vidita v njih ponovljeno svojo pot in svoj padec! —

Katin mož Tibaut je bil »vedno nekam mrk in molčeč«; tudi Ivan Raj je »samosvoj, molčeč, umirjen«. Nobeden njiju ne vzdrži pri ženi; oba pojmeta v svet za srečo: Tibaut se vrne enkrat, da dá Kati drugega otroka, Ivan pa trikrat. A nato se oba zgubita za dolgo časa in se na stara leta vrneta — Tibaut s hrepenenjem po zemlji in Kati, Ivan pa, »ker je hotel sprave, pomiritve z ljudmi, bodisi s tistimi, katerim je on sam kaj prizadel, bodisi z onimi, ki so njemu prizadeli zlo«. — Novo hišo dela Tibaut, novo hišo zida Ivan Raj. Pa zopet s to razliko, da najde Tibaut v njej mir zase in za Katina otroka, Ivan pa se z zidavo zadolži, odide v Ameriko in mora tako sprejeti nase velik del krivde pri propadu.

Z eno besedo: vprašanje življenja, preprostega kmečkega, predvsem pa zakonskega življenja, nastalega bolj iz preračunanosti kakor pa iz

ljubezni, ki ga je Kranjec skušal rešiti na svojstven način v Kati Kustecovi, to vprašanje je v »Kapitanovih« ponovil in ga razširil z dodatkom polno momentov, ki jih seveda Kati Kustecova zavoljo tesnega okvira ni mogla sprejeti, a jih poznamo od drugod: boj med starimi in mladimi, napoved nove dobe, prerivanje ob zemlji in za zemljo, delitev agrarne zemlje in kopica vprašanj, ki so se porodila ob tem problemu. (»Težaki«, »Življenje«, »Os življenja«, do neke mere tudi »Zalesje se prebuja«, črtice, raztresene po raznih revijah). Ne morem pa reči, da je bila primes trenja med sosedi in med staro in novo dobo v »Kapitanovih« posrečeno dodana osnovnemu Kranjčevemu zanimanju: lahkotnemu, pikremu, bolj pesimističnemu kakor pa optimističnemu, nič iluzionističnemu opisu vaškega življenja, gledanega največkrat le s trpkim nasmehom in pikro pripombo: »En sam človek ne bo sveta spremenil«.

Da sem se ustavil pri nosilcih Kranjčevega pripovedništva, pri značajih in ljudeh, ki nastopajo v njegovih delih, ni le slučaj, ampak posredni poudarek, kje je prava moč njegovega pisateljevanja in v karakterizaciji ljudi.

Tu moremo ugotoviti, da se je galerija Kranjčevih likov v teh nekaj letih naglega ustvarjanja vendar spremenila; dasi ne bistveno, a spremenila se je in nekako očistila. Vzporedno z njegovim umetniškim razvojem se spopolnjujejo in razvijajo tudi njegovi liki. Poudarjam: ne nastajajo novi, ampak se stari izpopolnjujejo; v bistvu pa ostanejo isti: odraz Kranjčeve misli o svetu, veri, družbi, zemlji — zdaj več, zdaj manj v sorodstvu s prekmurskim človekom.

Zemljo ljubijo vsi blazno; za krpo zemlje bi dali vse: tudi poštenje in vest. — Magdič v »Osi življenja« ne more verjeti, da bo treba zopet deliti zemljo, ki so jo pravkar dobili: »Prišli bodo in zahtevali: Daj mi moje, in meni moje. In potem bo konec. Vse poslej se bo vrtelo okoli te zemlje«. Težaki se ne morejo znajti ob toliki sreči, ko so dobili agrarno zemljo; zdi se jim, da od daleč slutijo pojem »to je naše«, a na jasnem si niso, vendar pa se oprijemajo krčevito postavljanja novih domov in obdelovanja lastne zemlje. — Stari Kapitanov modruje: »Kmetu mora biti prvo in poslednje zemlja«, pobeglemu zetu pa prigovarja: »Gre za zemljo, za hišo, gre za celo kmetijo«. — Ivan Raj bega pred vsemi in pred samim seboj, sovraži vse in sebe samega (če je sploh sovraštvo to njegovo čustvo), vendar pa ne more zatajiti prirojene mu ljubezni do zemlje: dasi sovraži Agato in življenje pri Kapitanovih, se vrne po štirih letih prvič, po sedemletnem lahkem in prej veselem kot pa slabem življenju v mestu, drugič — in po vojni, ko se ga ni več nihče nadejal, tretjič. Že po prvem povratku bi bil ostal, da so mu rekli, naj ostane. Ob drugem povratku se pristna ljubezen do zemlje sicer nekoliko zgubi v maščevalnosti, pa se zato pokaže s tem večjo močjo po tretjem povratku. Zdaj to ni več samo ljubezen do zemlje; zdaj je to že trpljenje ob zemlji, ki si jo je Raj sam odtujil, ko se je oziral na malenkostne stvari, dražeče njegovo samozavest. Zdaj vidi smisel življenja samo še v zemlji, samo še v domu ob zemlji in na zemlji. Pripravljen je, pozabiti

vse, pomiriti in pobotati se z vsem — le, da ne bi zgubil zopet stika z zemljo. Pripravljen je bil pozabiti tudi dva tuja otroka, dasi je nekoč pred enim zbežal, ker »ljubil je zemljo, — vse je bilo v njem v nekem prijateljskem razmerju«. — Ko ga žena neprijazno sprašuje, zakaj se je sploh vrnil, ji Ivan odgovarja: »Vrneš se, čeprav si se zaklel, da tega ne boš več storil.«

Dvoje nagnjenj se bije v teh ljudeh: klic po sreči v svetu in povezanost z zemljo. In prav po tem, kateri teh klicev je močnejši, se zgodi, da se nekateri vrnejo — če ne prej, pa na stara leta; nekateri pa ostanejo v svetu po besedah: »Ti ljudje gredo, čim so godni in se ne vračajo, zato jih tudi nihče ne pričakuje, da bi se vrnili... Ne vrnejo se, ti ljudje, ne če so srečni, niti če so nesrečni.« Blazna ljubezen do zemlje ne da štirinajstletnemu brezdomcu Števeku, da bi se ne poslovil po polomu Kapitanovega doma od zemlje, od tega, čemur so rekli nekoč »naše«: »Slutil je pomen te velike besede, zakaj po tem bi nekoč lahko rekel »moje«. »Moje« je pomenilo gospodarja, kmeta s hišo in zemljo, z živino, z delom in družino.« Strastno pa ljubi zemljo stari Dominko. O njem beremo: »Bil je brezstrasten človek, razen v enem pogledu: kar se tiče zemlje; v tem je bila njegova strast nenasitna.« — Ima že 35 oralov zemlje, pa mu še ni dovolj. Zavoljo zemlje smrtno sovraži Miholove, bajtarsko družino, ki je prišla ob razdelitvi zemlje do lastnega doma in posestva. Zavoljo zemlje posoja in vsiljuje Dominko denarja Miholovim in Agati in sosedom sploh: da bi jim spodnesel tla in si pridobil njih zemljo. Aga in Ivan mu nasedeta, Miholovi pa ogrožajo njega in njegovo zemljo; zato je njegovo sovraštvo do njih neutešljivo in nepomirljivo.

In kaj odgovarja ta zemlja, središče zanimanja Kranjčevih ljudi in Kranjca samega, kaj odgovarja ta nehvaležna, za vse pehanje okrog sebe nedovzetna zemlja Magdičem, Kapitanom, Dominkom, Kustecom? Bridek, prav za prav posmehljiv in trpek je njen odgovor: »Zemlji ni dolgčas po svojih ljudeh. Samo ljudem je žal za njo.« Ali: »Čudno, zemlji je vseeno, kdo ji gospodari... samo da jo zna dobro obdelati.«

Ob tem odgovoru zemlje nam bo tudi razumljivo, zakaj je življenje Kranjčevih ljudi tako trpko, brez veselja in brez prave sreče, samo iskanje nečesa, v kar sami ne verjamejo. Središče njih zanimanja je in ostane zemlja; vse drugo jim je postransko, samo ob sebi umevno, zemlji dodatno, brez nje nepomembno. — Kakor utršana vrtnica: naj je prej še tako lepo dišala in cvela, če jo utrgaš, kmalu ovane in zgubi vonj. — Kar bi se glasilo v Kranjčevi filozofiji: Naj se imata dva še tako rada, naj govori še toliko pogojev za njiju mirno in srečno življenje — če ni zemlje, je vse drugo brezuspešno, nesmiselno, že v prvih početkih obsojeno. Ali obratno: ob zemlji se vse poravna. Naj so še tolika nasprotstva in toliki nesmisli, ob zemlji, ob gospodarstvu in kmetovanju se vse pozabi, vse podredi.

Če pomislimo na to osnovno potezo vseh Kranjčevih kmetov, nam bodo bolj razumljive — ali bolje: nam ne bodo popolnoma nera-

zumljive blodnice, sorodnice Čehove Manke, žene ceste, večne popotnice. Taka je zgubila stik z zemljo; izkoreninjena bega za sreča, a je ne najde. Tako se nam tudi deloma pojasni, zakaj je Ivan Raj še v četrto odšel z doma, dasi se je bil že z vsem pobotal: ni bil dovolj ukoreninjen v zemlji. Iz istega vzroka je utonila v tujini Kati Kustecova...

Ob tem spoznavanju pa nam bo tudi razumljivo — ali bolje: nam ne bo popolnoma nerazumljivo, zakaj se Kranjčevi ljudje vsemu drugemu samo smejejo. — Magdič v »Osi življenja« živi, ker je pač bilo to dejstvo utemeljeno iz dveh strani: od cerkvene in posvetne gosposke. Cerkevna je dejala, da mora človek živeti, če hoče doseči večno življenje, posvetna pa je dokazala, da ceni človeško življenje, ker je posameznika po svoje ocenila, toliko in toliko davkov boš plačal za to in to. — In od česar plačaš davek, mora biti vendar nekaj vredno. Istemu Magdiču pa je vsilil pisatelj še bolj čudne misli o veri v posmrtnost ter o enakosti med posmrtniki: v stavku, ki je že zaradi svoje stilistične drastike svojevrsten v našem leposlovju: »Grof je grof, in grof nikdar ne more smrdeti, Marka Magdiča pa se drži vonj po stari bagi, po plesnobi starega, vlažnega stanovanja in firneža. In njegova žena nosi s seboj vonj po zasmojenem mleku, po dimu, ki ga je v kuhinji vedno preveč, po potu v poletni vročini, ko se ji prah oprijemlje telesa. Še huje pa je z otroki, ki se pojavajo po svetu, posegajo celo v kakšen... drek ali podobne stvari, ščijo drug na drugega ali spuščajo podse.«

Torej je popolnoma naravna tudi pisateljeva sodba o Magdičevi ženi, praktični gospodinji, ki ji je po njegovo glavna skrb, kaj bo kuhala in kako iz iste stvari več pridobila. Vse drugo ni vedno razmišljanja: »Bila je, kakor zemlja, ki rodi vsako leto, ne da bi vedela zakaj« in se tudi ne sprašuje.

Značilno za Kranjca naturalista je dejstvo, da so izginili iz družbe njegovih ljudi že iz početka sanjavi, melanholični liki, sorodni oskrbniku Karčiju v »Težakih«. Njih mesto so zavzeli robati, realni ljudje — pa vendar: v realnem okolju in ob realnih problemih prekvašeni s pisateljevo mislijo — spočetka celo z neprikrito tendenco. Karči je imel moči, da je pohodil Nušo prvič; za drugi napad se je le pripravil, nato pa obnemogel izročil dekletu ključ, da si je sama odprla in se osvobodila iz zaklenjene sobe. — Nato pa je Karči izginil. — Zakaj? Ker ni vedel ne naprej, ne nazaj — ker je bil sentimentalni sanjač med popolnoma nasprotnim mu okoljem. Vendar pa moramo videti tudi pri Karčiju vsaj v zarodku prokletstvo, ki spremlja vse, ki so se odtujili zemlji. Karči nima potrpljenja, da bi postal na primer mož Nušin; da bi postal kmet.

Vse drugačna je duševnost pocesnice Manke in njej posebno na stara leta podobne Age. Nač ne premišljata, kam bosta z otroki. Manka jih daje cesti in je zmožna le rahlega svarila hčeri Evici: »Boj se pesmi ceste!« — Pa tudi slabiči v življenju, kakor so Ivan Raj, stari Kapitanov, Kustečinin oče; tudi ti ne premišljajo o svojem položaju, nočejo pre-

mišljati, ali bolje: ne smejo premišljati, ker jim pisatelj ne dovoli. »Sicer pa je to njegova in samo njegova zadeva,« jih kaj rad preseka Kranjec, če opazi, da se je kdo v povesti zamislil. Zanimivo je, da Kranjec ob vsaki priliki poudarja, koliko imajo ljudje povedati ob nezakonskih materah, ob ženitvi in smrti, sam pa govori s Katinim očetom, starim Kustecom: »Zvedeli smo, da se je Kati poročila... No, dobro je to, če sta se vzela. Kaj pa, to je vajina zadeva.« Tu je treba še pripomniti, da je privedla Kati s seboj popolnoma neznanega moža, ki ga je na sezonskem delu spoznala — in da so se pri Kustecovih ravnokar prepirali, ker sta se vzela od nekod še dva para ljudi z otroki povrh. — Še značilnejši je v tem pogledu stari Kapitanov; ta pa sploh vsako stvar odloži z običajnim Kranjčevim: »To je njih zadeva!« — »To je njih stvar!« — »To mene ne briga!«

Za »zadeve« soljudi imajo torej Kranjčevi ljudje kvečjemu le pikre opazke — čim so tudi sami v dejanju nastopili. Še redkeje pa je opaziti, da bi se kateri izmed njih zamislil v svoje življenje. Že uvodoma srečamo navadno kot nekakšen zagovor plitkosti Kranjčevih ljudi: »O svoji preteklosti pa ni hotel(a) in noče misliti.« Nedejavnost starega kapitana korenini prav v dejstvu, da stari Kapitan ni mislil niti nazaj niti naprej. Dozdeva pa se nam in to ne poredko, da je tudi Kapitan živel nekoč svoje življenje, da je imel tudi on nekoč svoj ponos: »Videz je bil, da se že zdavnaj več nad ničemer ne razburja,« ali: »Že daleč so bili časi, ko se je še razburjal, ko je lahko o vsem razmišljal« — in podobno: »Že davno ni imel ponosa. Zlomil se je. Vse, kar mu je ostalo, je samo še glasno izražanje nejevolje, gneva, ki ga čuti v srcu. Do dejanja pa se nikoli ne more povzpeti.« — Te besede o starem Kapitanu pomenijo še več: v njih je izpovedana tudi usoda Ivana Raja — in vseh moških v Kranjčevih delih, če ti moški dovolijo, da jim gospodujejo žene.

Da je stari Kapitanov nekoč res tudi premišljal — in sicer mnogo premišljal, zvemo iz njegovih lastnih besed, ko skuša pripraviti na pravo pot hčer Agato, ki je že drugič padla: »Jaz pa sem se že zdavnaj spravil z vsem življenjem. Sicer nisem prišel nikdar do kraja, a danes vem o vsem manj, kakor nikdar.«

Čudno prav za prav! Tu in tam zasledimo ob Kranjčevih ljudeh, da so bili tudi oni nekoč »človek«, ne pa samo ljudje; da so imeli tudi oni nekoč svoje lastne misli in sklepe; da so nekoč sami nad seboj in o sebi odločali ter temu primerno delali. To le tu in tam. Povsod pa srečujemo nekakšno sramežljivost, ali bolje: vsem sije iz obraza nekakšna zakrknjenost, čim začutijo ob sebi pisateljev dih in pisateljevo roko; čim so zaživel življenje Kranjčevih ljudi.

Življenje Kranjčevih ljudi! — Ta izraz nam pojasni marsikaj, prav za prav to predvsem, čemur pravimo tendenca. V prvi dobi ustvarjanja je hotel namreč Kranjec narediti iz vseh svojih izrazi-tejših osebnosti znanilce svoje ideje, druge pa je vtaknil v oklep svojega mišljenja. Tako mislim, da ni le slučaj, da sta »Pred-

mestje» in »Zalesje se prebuja« izmed Kranjčevega dela najbolj problematične vrednosti. Ne rečem, da je dovedla do tega samo tendenca, ne. Saj se zgubi v »Predmestju« v mladostnem navdušenju in gostobesednosti čevljarja Korena ter njegove družbe. Pa tudi v »Zalesju« ni vzrok enodnevnosti vrednosti dela le tendenca, pač pa prevelika neposrednost dogodkov in prevelika otipljivost prizadetih. Otipljivost sama na sebi še ne bi bila napačna, le časa za obračun, za umetniški obračun z vsem, kar ni prav, tega časa ni bilo. Pisatelj je hotel le izliti žolč na krivce; ni pa pomislil, kako naj spravi vse to v sklad z zahtevami, ki jih terja prava, pristna, trajna umetnost tudi od obdelave političnih dogodkov, ki se spreminjajo iz dneva v dan. Zakaj je nastal iz Cankarjeve politične borbe znameniti »Hlapec Jernej«, zakaj je utočil v politiki nemški pesnik Lenau? — To so vprašanja, kjer se mora človek ustaviti. Tu je ona čudovita topilnica, kjer se kalijo človeške duše, kjer se loči pristno od nepristnega. Tu je za umetnika mejnik, kjer se mora odločiti: ali po poti politike in vsakdanje umazanosti, ali pa zvestoba lepi besedi; ali hoče videti v takih gonjah in trenjih res le malenkostnost, vsakdanjost, osebne koristi, ali pa iztisne prav iz tega vrvenja in posebej iz slovenske ozkosrčnosti najlepše in najplemenitejše, dasi morda pekoče in boleče; to je: ali hoče ostati le eden izmed mnogih, reporter in opazovalec, ali pa se s tem ne zadovolji in se povpraša po globljih vzrokih takih in podobnih pojavov.

Ob natančnejšem pogledu na galerijo Kranjčevih likov je opaziti, da uide tu in tam kakšni postavi pristen znak Prekmurca in kmeta sploh — a človeku se zdi, da tako dejstvo preseneti pisatelja in osebo samo, ki je to izgovorila. Pa tudi bralec presenečeno obstane in se nehote spomni, da je ista oseba malo prej drugače govorila.

Takó in takó predvsem nam bo razumljiva razdvojenost Kranjčevih ljudi. Njih boj, njih notranji boj — v kolikor ga moremo opaziti — ni vedno, oziroma: je le malo kdaj odraz njih hotenja in lastnega nehanja, pač pa največkrat odraz pisateljevega prizadevanja, da ustvari svoje ljudi, da poosebi svojo misel, da jo presadi v svoje like. V težnji, da bi govoril prekmurski kmet, kakor misli Kranjec — vsaj govoril da bi tako, pravim, če že misli drugače — nam je iskati tudi vzroka kaj pogostnim očitkom Kranjčevih ocenjevalcev o papirnatem govoru njegovih ljudi.

Na korist umetniške vrednosti Kranjčevega dela je opaziti tudi v tej smeri, da Kranjec ni več mladi Kranjec, ki je ustvaril Magdičevega Matijo in mu položil na jezik za kmečkega fanta nemogoče besede, pa čeprav je bil ta fant dolgo v svetu in se je vrnil k Magdičevim samo umirat: »Fata morgana!« Toda, samo to še pisatelju ni dovolj. Na smrt bolni Matija mora svoj domislek tudi razložiti: »To je privid sredi v Afriki: sredi puščave, kjer ni ne vode, ne sence, in ko že človek pada v nezavest, se mu ustvari pred očmi lepa podoba. Mesto z ljudmi, drevje s studencem in vse, česar si človek poželi.« — Seveda! Stvar je le še na polovici poti; treba jo je še prenesti na nebesa: »Pri nas si

ustvarjamo nebesa, ustvarjamo nekaj, da ne bi bilo treba obupati. Ampak vse to je nesmisel, gol brezup...» — Takoj na to pa klic tri-desetletnika po življenju, klic strtega življenja; edina izmed vsega vsiljenega mu smiselna, za umirajočega primerna želja: »Jaz bi rad samo živel!«

Ljubezen v svojem plemenitem smislu je Kranjčevim ljudem skoraj da neznana; mislim: ljubezen do žene, matere, otrok, družine.

O prvi meni nekje: »Ljubezen je res nekaj naravnega, skoraj pre-mišljenega.« Staremu Kustecu je »žena pomembna in potrebna v hiši prva leta. Kesneje postane odveč. Nobenega opravka nima več!« — Enako stari Kapitanov: »Z ženskami človek v nekaj letih opravi, ko sprevidi, kakšne so.«

Zanimiv je v tem pogledu dvogovor v »Kapitanovih«, dvogovor med zakrknjeno Agato in Ivanom, ki se je vrnil k zemlji, željan sprave in voljan, pozabiti na vse, kar je bilo. Zanimivo z dveh plati: pojmovanja zakonske ljubezni med Kranjčevima kmečkima zakoncema in kot tipičen primer mišljenja Kranjčevih ljudi.

Ivan: Hočeš reči, da ne spadava drug k drugemu?

Aga: Nemara to! So ljudje, ki se vse življenje ne morejo pobotati in sprijazniti. Naju so spravili skupaj po sili, ko nama ni bilo drug za drugega.

Ivan: To je vendar nekaj navadnega pri nas kmetih. Kdaj se je kdo ženil iz čiste ljubezni? — Rad bi vedel, kaj čista ljubezen pomeni. In vendar so se vse zakoni, sklenjeni kot najin, kar dobro iztekli. Ali ne čutiš, da je zdaj v teh letih človeku nekam vse bolj mirno, dejal bi mrtvo?

Aga: Mrtvo. Mrtvo. — Je, čisto mrtvo. Mora biti, ko ves svet skuša ubiti življenje v človeku.

Ivan: Ti zamenjuješ življenje z nečim, kar ni življenje, morda samo izživljanje. To so različne stvari. Življenje je vsakdanjost, delo, otroci, zemlja, živina, nebo, pomlad in vse, kar je s tem v zvezi. Ono drugo je kos otročje nepremišljenosti, hlastanje za nečim nepoznanim; kakor ogenj pri otrocih: segajo po njem in se opečejo, ker ne vedo, da je ogenj sicer koristna stvar, ni pa za igrakanje.

Poudarjam: tako se pogovarja Ivan Raj, ki je pobegnil pred ljudmi; preprosti Ivan Raj, ki je živel vse do zakona z Ago v trdem delu na polju in v tujini, ki je znal o kulturi menda le to, da je lepo, če pride človek iz mesta z ovratnico in novim klobukom. — Tako se pogovarja ta Ivan Raj z ravno tako preprosto Ago Kapitanovo.

Ob tem odlomku se mi je vsiljevala misel, da je Kranjec prisiljenost take filozofije tudi sam opazil, ker zavrne Agata Ivanovo modrovanje: »Nekam moder si postal?«

Pri vsem tem pa pravi pisatelj o Ivanu že uvodoma: »Velike pameti Ivanu... niso prisojali«, pa pristavi: »Izkazalo pa se je, da ni prav nič neumnejši od drugih ljudi; nasprotno v nekem pogledu še pametnejši in razsodnejši.« — Menda ne le malo zato, da bi opravičil pridigarski Ivanov ton proti staremu Dominku: »Toda ste li kdaj pomislili, da leži vojna za nami? In ste pomislili na to, kako se je svet spremenil?«

Enako mislijo Kranjčeve ženske o ljubezni do moških.

V današnjem njegovem ustvarjanju sicer ni več Kustecovih Katik po geslu: »Malo se ljubiva. — Kako naj se ljubiva? — Kakor hočeš.« Posledica te ljubezni je bil otrok. Pač pa je ostalo že v »Težakih« nakazano, po Nuši izgovorjeno resignirano mnenje: »Poročila se bom. S kmetom se bom poročila. Ves dan bo delal, zvečer pa se bo s hrptom obrnil proti meni.«

Toda če je bila to v »Težakih« trudna misel, spočeta na razvalinah varanega dekleta, se je ta in ista misel o moškem v Agati razbohotila in razrasla v strast, ki ji je Aga podlegala in končno tudi podlegla. Sovražila je Ivana, »ker je legal k njej tako hladno, kakor da ni moški; s tistim posebnim ravnodušjem upehanega človeka, ki mu ni mnogo do žene.« Agata pa je hotela moža. Ne gospodarja, ne kmetovalca, ne svetovalca. Ne! Njeno telo je »imelo za seboj kos lepega deklišтва, skoraj preburnega življenja«. Ali: »ljubila je fante, Ivana Raja ne. Bil je za njo najpomembnejši človek vse do tedaj, ko je morala z njim stopiti pred oltar«. Čudno se ji zdi, da ji oče ne dovoli drugih moških, če ni moža doma; da ji pri vsaki priliki oponese nezakonske otroke: »Mar ne bi smela imeti otroka; ako nimam moža, imam vsaj lahko otroka. Te pravice mi nihče ne more vzeti. Celo več otrok lahko imam in kaj mi kdo more?« Ne more razumeti, zakaj ljudje tako budno ravno na njo pazijo; posebno še, ker ne vidi v svojem početju nobene krivde: »Ne vem zakaj bi se kesala? Kaj pa sem napravila takega? — Ampak naj se mar ubijem? Mlada sem, tako malo imam od življenja!« Vendar je pa vse to le prikrivanje resnice, posledica njenega samo sli slepo podvrženega življenja in nenaklonjenost vsakemu premišljevanju: »Toda prehoditi vso preteklost in dognati, da je vse, kar je počela, bila le ena sama zmota — ne, tega Agata ni mogla in ni hotela«, pravi o njej Kranjec; dovoli pa ji naiven izgovor: »Ko mi bo 60 let, mi res ne bo več treba moža. Kaj naj tedaj počnem z njim?«

Tak ženski tip ni pri Kranjcu nič novega. Le da se je v Kapitanovi Agi pokazal v najbolj komplicirani in zato tudi najbolj razdvojeni in nedognani podobi: Ali zemlja in gospodarstvo pri možu, ali zemlja z moškimi, ali pa ljubezen na cesti, na proščenjih. — Manko v »Pesmi ceste« je vrgel na blodno pot prvi padec, njeno hčerko Evico je rešila zemlja. — Agato pa ni mogla rešiti ne zemlja ne opomini. Njena, tako močna razumska narava je podlegla še močnejši čutni in maščevalni: šla je na cesto, ker ni hotela nazaj, ker se ni hotela ponižati in — ker je pisatelj tako hotel. — Kajti vse napovedovanje o starostni umirjenosti njegovih ljudi se je izkazalo pri Agati za neresnično. Aga je prelomila z usodo svojih prednikov istega kova. Ko bi se morala umiriti, kar bi naravno vsakdo pričakoval glede na njeno starost (bilo ji je okrog 50), je šele s pravo strastjo zastavila nogo na cesto. Pa ne morda iz nujnosti dogajanja ali iz nujnosti njenega hotenja ali ne vem česa še — skratka: njen korak je nepojasnjen in mu je modrovanje o ponižanju prej v obsodbo, kakor pa v opravičilo. Ko se namreč vrne bogati Ivan Raj in hoče pomiritve z vsemi in za vse, se Agata za-

krkne: »Samo dokler si enakovreden ali morda še močnejši, lahko želiš spravo s komerkoli, lahko mirno daš nasprotniku roko, ker se zavedaš, da se nisi ponižal, da si postal še večji. Ko pa si ubog, majhen, tedaj ne smeš sprejeti roke v spravo, ker postaneš še manjši, še bednejši in nisi več človek. Treba pa je vedno ohraniti trohico človeškega dostojanstva.«

Prav ta konec s končnimi »nezgodami« je najšibkejša in najmanj dograjena stran Kranjčeve jubilejne knjige, na škodo široko zasnovanemu epskemu začetku dela. Rekel bi: v posmeh najmočnejšemu delu knjige — vložku o nezakonskem Števeku in njegovem grenkem spoznanju sveta z njegovo svobodo vred, ko so ga v šoli »premlatili z velikim naukom, da je vsak upor na svetu prepovedan«.

Kakor se ne moremo načuditi Cankarjevi ljubezni do matere; kakor vedno znova prebiramo njegove prav materi in njenemu spominu namenjene najlepše besede, prav tako nas presune Kranjčevo suho, brezsrčno gledanje na mater.

Tibaut moli z otroki za Kati, ki se je zgubila nekje v Franciji. A to le dokler sta otroka manjša. Kajti pozneje, »ko bosta otroka med 17 in 19 letom in prenehata moliti, tedaj bo tudi ta majhna sled umrla za Kati Kustecovo. In če bosta kdaj pozneje začela zopet moliti, bo treba moliti za druge, važnejše, docela njune stvari.« ...

Ivan Raj je sicer »materi že od nekdanj verjel kakor župniku v cerkvi«, toda kasneje je tudi on spoznal: »40 let mora človek čakati, da spozna, da je mati samo navadna ženska. Nič boljša, nič slabša kakor druge ženske.« Dasi prej »nikdar ni mogel misliti, da bi se mogla mati zmotiti, najmanj pa, da bi mati napravila nekaj, kar bi se kasneje izkazalo za napak.«

Pa zakaj? — ker ga je obesila neljubljeni Agati, ker se je oklenila zemlje in sinu le nerada dala njegov delež. Ni čuda, da se je ob takem Kranjčevem pojmovanju matere tudi Ivana Raja mati »uvrstila med vse druge vaše ženske«.

Sveda. Tako pojmovane matere tudi otrokom ne morejo dati tega, kar da na primer Cankarjeva mati. Take matere, večinoma matere nezakonskih otrok, utegnejo otroke le prekleti. Take matere se tako rekoč morajo bati povedati možu: »Saj nisi hud, da bo spet otrok?« — In mož ima že pripravljen odgovor: »Ne, nisem. Naj živi, če je že tako.« — To je osnovni ton Kranjčeve »Sreče na vasi«. Da, tako materinstvo pride pri Kranjcu kaj pogosto celo v mučne in smešne okoliščine: z namišljenim otrokom je navezala Kati Kustecova nase moža (spomnil sem se »Siromakovega jagnjeta«); nezakonski otrok je bil vzrok, da se je Ivan Raj ujel pri Kapitanovih in nato pobegnil; na bodočega otroka se izgovarja Verona v »Sreči na vasi« pred nasilnim možem; iz istega vzroka prosi Ema v »Predmestju« fanta potrpljenja in čaka Evica v »Pesmi ceste« orožnikov s sekiro v roki. — Vse drugače pa je že z otrokom pri Kapitanovih: z Ivanovim otrokom. Ta je imel smisel: za Ivana in Ago je imel smisel. Bil je potreben, da reši Kapi-

tanove pred polomom; bil je neobhodno potreben, da zadrži Ivana pred četrtim odhodom z doma: »Zakaj vse delo je bilo samo zaradi tega drobnega bitja.« Toda to drobno bitje je umrlo; razbilo bi se bilo med Ivanom in Ago, da ni prišlo drugo tako malo bitje. Tedaj zagleda Ivan smisel življenja: Čutil je, »da bi s tem bitjem stala njegova hiša trdno; čutil je, da se bo zaradi tega bitja lahko rešil zdaj vseh neprijetnih težav... Otrok — koliko misli je prinašalo to malo, drobno bitje, ki ni videlo, ne slišalo, samo dihalo rahlo in se včasih zganilo... Kakor bi to bitje prinašalo v svojih rokah odrešilno pismo, kjer je zapisano, da je poslej izbrisana vsa mučna preteklost, in da bo bodočnost lepa.«

Tipični primer smisla za domovinsko ljubezen pri Kranjčevih ljudeh je Režonja, ki je sporočil uši, naj pozdravi južne brate; njih zunanji odraz temu čustvu pa se ustavi pri pobijanju oken židu, preklinjanju cesarja in vsega, kar je z njim v zvezi. Češ, zakaj je dal vojno. Na drugi strani pa meji njih domovinsko čustvo na naivnost, kakor na primer vera, da je Ferenc Joška dober, ker je prvi za papežem.

Značilna za Kranjca je tudi njegova svojstvena ocena ljudi in njih lastnosti. Njegovi ljudje sploh ne verjamejo v kaj lepega, dobrega. Da, ponekod se nam zdi celo, da smatra Kranjec njih dobroto za slabost. Ivanu Raju zameri »neodpustljivo napako — preveliko preprostost«; njegovi molčečnosti in potrpežljivosti hoče pripisati celo del krivde propada Kapitanovih in Age, ko pravi: »Mnogo lažje bi bilo z njim, če bi se prepiral... pa je čudovito vztrajno molčal.« Skoraj v posmeh pa izzveni pisateljeva pripomba o istem: »Njegova močna postava ni bila v nikakem skladu z njegovo duševnostjo, ki je bila skoraj nedorasla.« (Primerjaj še protislovje zgoraj!)

Njegovih ljudi zlo na svetu več sploh ne vznemirja: križem rok stoje pred dejstvi, ne da bi mislili na lek. Spijo ob viharju, ali bolje: žive življenje mrličev, brez vsake, tudi najmanjše volje za kaj boljšega, višjega, človečanskega. Sicer uide še komu beseda o sreči in lepoti: »Vsakdo bi bil rad srečen... Potem spoznaš, da tistega, kar si iskal, nisi našel, da tistega sploh ni.« — Vsemu temu pa vpije nasproti Kranjčeva že zgodnja ugotovitev: »Dan je dnevu enak, z majhnimi spremembami morda. Življenje se ne spreminja.«

Zvesti temu življenju, ki se ne spreminja, se tudi njegovi ljudje ne spreminjajo v bistvu. Organist v »Sreči na vasi« hodi z učiteljicami, dela silo ženi, pa laže sebi in ženi o sreči. Prisluhnimo jima:

On: Mamika!

Ona: Kaj?

On: Srečen sem.

Ona: Res?

On: Res! Te sreče ne bi dal za ves svet.

In ona se je nasmehnila. Bila je srečna: »ker treba je, da se sreča nasmehne široko«.

Slična je sreča Katice, Nacijevega dekleta v povesti »Na valovih Mure«. — Prevarana utone Katica v Muri, ko išče Naci v mlinu zadovoljstva pri Mariškah, Žofikah, Anah, sploh pri vaških dekletih, ki so

prišle na Muro mlet. To ni sreča! To je pekel! — K vsemu temu pa samo Nacijeva pikra opazka in sklep: »Kako je prav za prav čudno in preprosto... Zgodilo se je. Storil sem greh, pa ga nisem hotel priznati: v tem je naposled vsa krivda... Kar je torej podlega pri vsem tem, to sem jaz. — Zato torej ne bo novega dne za me, vse pojde isto pot naprej. Nič se ne bo spremenilo. Samo Katice ni in otroka.«

Še manj prizanesljiv pa je pisatelj pripis: »Vse je kakor to valovje — teče in ne odteče nikoli. Kakor šumenje je, kot ropotanje koles: samo včasih udari vmes zvonec, da za trenotek preseka to enoličnost, potem gre vse dalje.«

Eden izmed teh Kranjčevih ljudi, stari Kapitanov, pa modruje takole: »Vsi ljudje grešijo, nekateri več, drugi manj. Tisti, ki greše skrivaj, greše huje. Le spretnije znajo vse zakriti... Težko je reči, kaj je samo po sebi zlo in kaj dobro —«. — Eden izmed Kranjčevih ljudi pravim, ker Kranjec se boji »človeka«, on hoče le »ljudi«: hoče množico, družino, ne pa posameznika, ne člena družine.

Tako nam utegne biti razumljivo Magdičevo razočaranje ob spoznanju, da potomci ne bodo več družina, ampak posamezniki. To spoznanje je bistvo prerokovanja nad šestdesetletnega Magdiča, da se bo to veliko, kar prihaja, razbilo, ker ni na svetu »družine«.

Kakor so površni in vsakdanji Kranjčevi ljudje, tako je površna in vsakdanja tudi njegova komparacija. Površna in prisiljena, nenaravna.

Na primer: »Stiskal je pipo v dlani, kakor bi držal vrabca, da mu ne uide. Samo tenki curek dima in vonj po tobaku je razodeval, da kadi.« »Zdaj se je mozol razpočil: izteklo se bo; rana se bo zacelila,« ugotavlja pisatelj pomirjenje Ivana Raja z ženo. Tako je tudi premišljevanje o čmrlju: »Ko bi človek mogel po svetu, kakor kakšna stvarca, ko se ne bi bilo treba nikdar vračati in še po isti poti.« In o polžu: »Lahko je polžu, svojo hišo ima in jo prenaša s seboj. Nikdar se mu ni treba vračati. Bog ve, kaj je njegov cilj.«

Utegne pa biti Kranjčeva primerjava tudi že banalna, neizbrana: »Zasluzek pa je bil Števeku potreben, kakor ribi voda.« (Da je to spregovoril kateri Kranjčevih kmetov, bi bilo nekaj drugega, kakor pa je zdaj, ko je ta domislica plod pisateljevega razmišljanja.) Ali: »Ta neprilika (otrok pred zakonom) to se lahko primeri vsaki ženski. In povrh — saj so redke ženske, ki ne bi imele nekakih razmerij pred zakonom. Samo srečnejše gre, — brez otroka!«

Pri vsem tem pa moramo priznati, da so v Kranjčevem ustvarjanju prav značaji ljudi najmočnejše podani. Kljub takim in podobnim pomanjkljivostim, povzročenim največ po pisateljevi preveliki ljubezni do svoje ideje, ki se mu jo posreči zdaj bolj, zdaj manj obleči v kožo nositeljev dejanja.

O tehniki je bilo že večkrat poudarjeno, da je nepazljivo izvedena, površna, ne ekonomična, nič precizno izdelana, predvsem v večjih tekstih. To napako kažejo tudi »Kapitanovi«, a so v tem pogledu mnogo boljši kakor pa začetna Kranjčeva daljša dela.

Najboljši je pač Kranjec v opisu prirode, prekmurske vasi in dela na polju. Ta lastnost, ki odtehta marsikaj drugega, pomanjkljivega, pa vendar ne more zakriti grobosti v jeziku in stilu — napak, ki se ponavljajo vedno in povsod; včasih same, včasih pa v družbi bolj ali manj številnih tiskovnih napak. V tem pogledu prednjačijo »Kapitanovi« menda vsem dosedanjim Kranjčevim daljšim delom.

Omeniti pa moram, da je kritika Kranjcu glede jezika včasih le prestroga; ali bolje, zavrača nekatere Kranjčeve oblike kot popolno nepravilnost, dasi so upravičene v lokalizmih. — To delajo ljudje, ki prekmurskega narečja ne poznajo. Tako je opaziti na primer ravno v jubilejnem delu več lokativnih dualnih oblik na -ma. To ni morda nemogoče, kot je smatral ta pojav slovničar, ki je bral pred mano »Kapitanove«, ampak je dialektična posebnost, utemeljena v splošnem prekmurskem govoru. Izvor ji je iskati v dejstvu, da stavi prekmurščina pred dvojinske samostalniške oblike vedno števniki »dva«. Analogno po »pri dvöma, pri njima«, je nastala tudi oblika, kakor jo srečamo pri Kranjcu — samo, da je tu brez števnik »dva«; na primer: po mladima vranama, ob posteljama, po njima, pri njima, o nama, v njima itd. itd.

V pričajučem mi je bil izhodišče Kranjčev prijem ljudi iz množice, njih posebnosti in vsakdanjosti, odlike in napake, skratka: svet, v katerem se giblje Miško Kranjec ter svet, ki ga doživljajo in hočejo predstavljati njegovi ljudje. A vse to zopet v luči za Kranjca značilnega gledanja na srečo, ljubezen in etične prvine: dobro in zlo. Skušal sem pokazati verjetno, možno, smiselno — in ločiti to od nemožnega, nesmiselnega. Ker, če nekaj ni verjetno, niti možno, ne more biti življenjsko — ali v umetnostnem pogledu: ni prava, čista, željena umetnina, ampak poizkus, nehomogena gmota, bojujoča se zoper vse in sama s seboj — ne da bi vedela za svoj in za svojega početja smisel.

Da je v najtesnejši zvezi s Kranjčevim svetom v ustvaritvah tudi pisateljev svetovni nazor, ni treba posebej poudarjati. Beremo ga pri vsakem koraku. Zdaj v vprav drastični, zdaj v milejši obliki; zdaj v pesimistični, zdaj v zadovoljivi, a v optimistični nikoli. Tako ugotovitev smatrajo nekateri za hud očitek, ter ga zato odklanjajo v celoti.

Toda te vrste gledanje na umetnost je preenostransko, da ne rečem slepo, ker navadno prezre vse druge, tudi dobre strani. Tu naj opozorim le na vtis, ki ga naredi na človeka »Sreča na vasi«. Dasi nas knjiga etično ne zadovolji, se vendar ustavimo ob tej porazni, nečloveški, bedni sreči, ob kateri životarijo ti bedni Kranjčevi ljudje. Ustaviti se moramo in pomisliti, dočim odložimo na primer »Kapitanove« z občutjem, da smo prebrali nekaj vsakdanjega, plitkega, nič globokega, sicer dobro zamišljeno fabulo, okrašeno z opisi prirode in dela, prepleteno z več ali manj posrečenim pisateljevim modrovanjem, podčrtano z nekaj krepko začrtanih značajev (Dominko, Števek).

Prizma objektivnega pogleda na Kranjčev svet nam pokaže torej v glavnem take značilne črte: neoporečen epik, dober fabulist, mojster v karakterizaciji in opisu, realist brez iluzije in sanjivosti, skoraj brez lirike (razen v opisu prirode), pa tudi brez etične globine, velikokrat brez onega velikega, prepričujočega in močnega, kar daje umetnosti vrednost prave umetnosti. Ob skrajnih robovih prizme pa z veseljem opazimo, kako zginja pega tendence, mladostne nasladnosti in gole čutnosti, a se poraja na nasprotni strani žarek, ki kaže na prizadevanje v mirnejšem udejstvovanju — v risanju otroškega, tako pestrega in tako zamotanega — za Kranjca morda značilnejšega in pomembnejšega sveta, kakor pa ga danes čutimo. Žarek, ki nam da slutiti, da bomo lahko govorili kdaj tudi o globini Kranjčevih del.

Matija Malešič | Zelena jasa v gozdu

Gospa jetničarjeva je bila že ves dan čudna in nerazpoložena. Po tesni kuhinji se je prerivalo sedem otrok, njihov vrišč je gnal mater v obup. Pod noč se je hrušč podvojil. Zaman so bile prošnje, opomini, šiba; otroci, ki niso mogli zaradi burje ves dan ven, so morali izbruhati čez dan nabrani nemir. Gospa si je ponavljala, da ne vzdrži več in jim obljubljala, da jim pobegne, otročjega nemira pa tudi s tem ni potlačila.

Tedaj je prinesel v kuhinjo kaznjenec naročaj kalanic. Ko bi odrezal je potihnil hrup, vrišč in cmerjenje. Otroci so se zgrnili okoli tujega moža, sprememba jim je bila nad vse prav.

Uho, na katero je ves dan udarjal jok, cviljenje in prepir, ni bilo več vajeno miru, zato je mati radovedno pogledala, v kaj so otroci zaverovani.

Jernejček je stal široko razkoračen pred jetnikom in silil vanj: »Kam si skril puško, ko so te odgnali orožniki?«

Zora ga je spraševala: »Srna, uboga srnica, ki si jo ubil, se ti ni prav nič smilila?«

Igor je hotel vedeti, kako počí puška, Boris, dali je srna zajokala, ko jo je zadela krogla. Uroš in Dušan sta zlezla na kolena možu, ki je hotel zložiti prinesena drva v podpeček, in se lotila njegovih dolgih brk.

Mož se ni hotel nobenemu zameriti in je bil v zadregi, kateremu naj prej odgovori.

»Jaz sem največji in najstarejši,« je poudaril Jernejček, »meni odgovori najprvo. Kam si skril puško, da je nihče ni našel?«

Divji lovec prav na to vprašanje ni hotel odgovoriti in se je obrnil k Zori: »Srne je Bog spustil v gozdove, da si tudi siromak včasih lahko privošči košček mesa.«